

20.6.2002

210/4/99

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijäneuvos Eero Kallio

PAHOINPITELYRIKOKSEN KATSOMINEN SYYTEHARKINNASSA LIEVÄKSI JA SIIRTÄMINEN RANGAISTUSMÄÄRÄYSMENETTELYYN

**1
KIRJOITUS**

Vanhempi konstaapeli A kertoo eduskunnan oikeusasiamiehelle 26.1.1999 osoittamassaan kantelukirjoituksessa, että hän oli toiminut tutkijana rikosasiassa, jota oli alunperin tutkittu törkeänä pahoinpitelynä. Myöhemmin tutkinnan jatkuessa rikosnimikkeeksi katsottiin pahoinpitely ja esitutkintapöytäkirja toimitettiin virallisena syyttäjänä asiassa toimineelle kihlakunnanimismies B:lle. B palautti jonkin ajan kuluttua esitutkinta-aineiston A:lle juttukansion kanteen tehdyin merkinnöin ja kehotuksin kirjoittaa asiasta kaksi rangaistusvaatimusilmoitusta siten, että teot kuvataan lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön mukaisiksi.

Kumpikin rikos oli A:n käsityksen mukaan pahoinpitely, koska kahta henkilöä oli pahoinpidelty lähes metrin mittaisilla koivukepeillä siten, että toinen jouduttiin viemään ambulanssilla terveyskeskukseen. Lisäksi teko oli täysin suunnitelmallinen toisten kotiin tunkeutuminen nimen omaan pahoinpitelytarkoituksessa. A kieltäytyi kirjoittamasta asiasta rangaistusvaatimusilmoituksia, koska hän olisi käsityksenä mukaan joutunut kirjoittamaan totuudenvastaiset teon kuvaukset. Kaiken lisäksi lievä pahoinpitely oli asianomistajarikos ja asianomistajat olivat B:n suorittaman sovittelun jälkeen ilmoittaneet, ettei heillä ollut rangaistusvaatimusta asiassa.

Nimismies B oli suuttunut A:n kommenteista ja ruotinnut niitä poliisiaseman kahviossa poliisiaseman henkilökunnan läsnä ollessa. B oli lisäksi todennut, ettei A:lla ollut oikeutta puuttua hänen tekemiinsä päätöksiin.

Tilanne ajautui siihen, että B kirjoitti itse kahteen rangaistusvaatimukseen teonkuvauksen ja antoi toiselle pahoinpitelijälle lievästä pahoinpitelystä 15 päiväsakkoa ja toiselle 10 päiväsakkoa.

A pyytää tutkimaan B:n menettelyn lainmukaisuuden.

**2
SELVITYS**

Valtakunnansyyttäjä on toimittanut tänne nimismies B:n 24.5.1999 antaman selvityksen ja antanut oman 9.6.1999 päivätyn lausuntonsa. Valtakunnansyyttäjä kertoo lisäksi, että hän on virkatehtäviensä yhteydessä kuullut suullisesti A:ta 12.5.1999 ja B:tä 20.5.1999. Lisäksi B on antanut suullista selvitystä asian esittelijälle.

Lausunto ja selvitys ovat tämän päätöksen liitteinä.

3.1

Tapahtumatiedot

Saadun selvityksen mukaan sekä A että B ovat vahvistaneet tapahtumatiedot pääosin samanlaisiksi, kuin ne on selostettu A:n kirjoituksessa.

Valtakunnansyyttäjä toteaa lausunnossaan, että hänen A:n ja B:n suullisesta kuulemisesta saamansa käsitys on sopusoinnussa asiakirjoista ja nimismies B:n selvityksestä ilmenevien seikkojen kanssa.

Kertaan tapahtumia tarpeellisin osin jäljempänä oikeudellisen arvioinnin yhteydessä.

3.2

Oikeudellinen arviointi

Taustaa

B:n tehtäviin Käsivarren kihlakunnan kihlakunnanimismiehenä kuuluu toimia sekä poliisilaitoksen ja ulosotto-osaston päällikkönä että virallisena syyttäjänä. B katsoo toimineensa asiassa virallisena syyttäjänä.

Virallisella syyttäjällä on oikeus pyytää syyteharkintaan tullessa asiassa poliisia toimittamaan lisätutkinta. Lisäksi hänen on syyteharkintaa suorittaessaan arvioitava, mistä rikoksesta asiassa on kysymys.

Esillä olevassa tapauksessa ei lisätutkinta ollut tarpeen. Edellytykset syyteharkinnan suorittamiselle olivat olemassa.

B päätti esitutkinta-asiakirjoihin perehdyttyään 3.11.1998 kutsua pahoinpitelyasian kaikki osapuolet nimismiehen kansliaan neuvottelemaan tapahtuneesta. Syynä menettelyyn oli se, että poliisi oli vuosien aikana joutunut käymään useita kertoja kotihälytyksellä asianosaisten luona näiden kotikylässä. Lisäksi B oli halunnut tietää, mistä asiassa perimmiltään oli kysymys. Esitutkintapöytäkirjan mukaan kenelläkään ei ollut pahoinpitelystä vaatimuksia.

Kaikki asianosaiset tulivat B:n vastaanotolle 1.12.1998. Vajaan tunnin kestäneessä keskustelussa selvisi, että teon todellinen motiivi oli ollut erään osallisen yksityiselämästä levitetyt juorut ja huhut sekä osapuolten väliset riitaisuudet. Keskustelun aikana riitaisuudet sovittiin ja sen päätteeksi "lyötiin vielä kättä päälle".

Keskustelussa sovittiin myös, että jonkinlainen rangaistus pahoinpitelijöille oli paikallaan. Kukaan ei kuitenkaan halunnut asian viemistä oikeudenkäyntiin. B kertoo kaikkien palaveriin osallistuneiden katsoneen, että asiassa ei ollut sopivaa tehdä syyttämättäjäntämispäätöstä vaan että jonkinlainen rangaistus oli paikallaan. Kun B:n käsityksen mukaan sekä pahoinpitelyn että lievän pahoinpitelyn

tunnusmerkistöt antoivat mahdollisuuden asian käsittelyyn rangaistusvaatimusmenettelyssä, sovittiin, että pahoinpitelijät saavat rangaistusvaatimuksena annettavan pienen sakon. Kaikki osapuolet poistuivat paikalta tyytyväisenä. Tekijät maksoivat myöhemmin sakkonsa. Tämän jälkeen poliisia ei ole enää tarvittu näissä asioissa kylässä, jossa asianosaiset asuivat.

Tekojen tunnusmerkistöstä (pahoinpitely vai lievä pahoinpitely)

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan kysymyksessä oli tapaus, jossa kaksi henkilöä oli tunkeutunut asianomistajien asuntoon rikkomalla ulko-oven. Asianomistajia oli lyöty 70 senttimetrin pituisilla koivukepeillä seurauksin, että toisen ohimolle oli tullut noin 5 senttimetrin mittainen syvä haava ja takaraivolle noin 2 senttimetrin mittainen haava sekä käsivarteen voimakas hematooma (mustelma) ja toiselle vammoja olkapään seutuville. Ensiksi mainittu asianomistaja oli tuotu puolen yön aikoihin ambulanssilla Kolarin terveyskeskukseen ja siirretty ensiavun jälkeen edelleen ambulanssilla Muonion terveysasemalle tarkkailtavaksi.

B:n mukaan kumpaakin tekoa voitiin kokonaisuus, etenkin perusteena ollut huhujen levittäminen huomioon ottaen, pitää lievänä pahoinpitelyinä. Valtakunnansyyttäjä katsoo lausunnossaan, ettei pahoinpitelyitä tässä tapauksessa voitane pitää kokonaisuutena arvostellen lievänä.

Lievän ja tavallisen pahoinpitelyn tunnusmerkistöt lomittuvat keskenään jonkin verran. Teko voidaan tuomita pahoinpitelynä silloinkin kun teolla ei ole aiheutettu vammaa. Toisaalta tekoa voidaan pitää lievänä pahoinpitelynä silloinkin, kun siitä on aiheutunut ulkoinen vamma. Lievinä pahoinpitelyinä voidaan kuitenkin tuomita vain tekotavaltaan verraten vähäiset rikokset, esimerkiksi tönimiset, joiden seurauksena uhri on kaatunut ja loukannut itsensä. Kun esillä olevassa tapauksessa otetaan huomioon, että pahoinpitelyjä edelsi asuntoon tunkeutuminen, että toinen pahoinpitelyn kohteista oli ollut tekohetkellä avuttomassa tilassa nukkumassa, että tekovälineinä oli käytetty melko vahvoja koivukeppejä ja että pahoinpitelystä oli aiheutunut kerrotut vammat, jotka ovat vaatineet haavojen ompelua ja liimaamista sekä käden tukemista lastalla, pahoinpitelyjä ei voida pitää kokonaisuutena arvioiden lievänä. Käsitykseni mukaan B menetteli virheellisesti, kun hän arvioi teot lieviksi pahoinpitelyiksi ja määräsi A:n kirjoittamaan rangaistusvaatimusilmoituksen niitä vastaavan teonkuvauksen.

Oikeudesta määrätä rangaistusvaatimusilmoitus

Rangaistusmääräysmenettelystä annettua lakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 63/1993) todetaan lain 3 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, että rangaistusvaatimuksen antaminen voi tulla ajankohtaiseksi myös silloin, kun asia on toimitettu syyttäjälle sen harkitsemista varten, nostaako hän syytteen vai ei. Jos syyttäjä katsoo, että asiassa on noudatettava rangaistusmääräysmenettelyä, hän voi antaa mainitussa lainkohdassa tarkoitetulle virkamiehelle tehtäväksi rangaistusvaatimuksen antamisen.

Nimismies B:llä on virallisena syyttäjänä sinänsä oikeus siirtää syyteharkinnassaan oleva asia käsiteltäväksi rangaistusmääräysmenettelyssä ja määrätä rangaistusvaatimusilmoitus annettavaksi.

Rangaistusmääräysmenettelyä voidaan kuitenkin käyttää vain tapauksissa, joissa teosta ei ole esillä olevien asianhaarojen varalta säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tässä tapauksessa teot olisi käsitykseni mukaan tullut arvioida pahoinpitelyiksi, joista voi rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan seurata huomattavasti pitempi eli enimmillään jopa kahden vuoden vankeusrangaistus. Tämän vuoksi B ei olisi saanut siirtää asiaa

rangaistusmääräysmenettelyyn. B menetteli asiassa rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 1 §:n vastaisesti.

Rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen olisi sinänsä muutoin ollut mahdollista sen jälkeen, kun asianomistajat olivat antaneet sen käyttämisen suostumuksensa. He olivat lisäksi ilmoittaneet, ettei heillä ollut asiassa korvausvaatimuksia.

A epäilee kantelussaan, ettei B:llä virallisena syyttäjänä olisi tässä tapauksessa edes ollut syyteoikeutta, kun hän oli katsonut teot lieviksi pahoinpitelyiksi, sillä asianomistajat olivat, toinen A:n 31.10.1998 suorittamassa lisäkuulustelussa, toinen A:n puhelintiedusteluun vastatessaan ilmoittaneet, ettei heillä ole asiassa mitään vaatimuksia. Lievä pahoinpitely on asianomistajarikos, josta syyttäminen ja rangaistusvaatimuksen esittäminen edellyttävät asianomistajan vaatimusta. Kun molemmat asianomistajat olivat alunperin vaatineet tekijöille rangaistusta ja sopineet 1.12.1998 B:n luona ollessaan, että asia käsitellään rangaistusvaatimusmenettelyssä ja että tekijöille annetaan pieni sakkorangaistus, voidaan asianomistajien katsoa vaatineen teosta rangaistusta.

Mahdollinen syyttämättäjättäminen

B toteaa selvityksessään, että hänellä olisi sinänsä ollut mahdollisuus tehdä asiassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 ja 8 §:n nojalla seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös. Hän päätyi kuitenkin, sakkorangaistuksen antamiseen rangaistusmääräysmenettelyssä, joka oli ankarampi seuraamus.

Seuraamusluonteisina syyttämättäjättämisperusteina on tässä yhteydessä arvioitava oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 §:n 1 kohdan vähäisyysperusteen ja 8 §:n 1 kohdan kohtuusperusteen soveltamismahdollisuutta.

Virallinen syyttäjä saa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 §:n 1 kohdan mukaan jättää syytteen nostamatta, milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Ratkaisevaa asiassa on vakiintunut tuomioistuinkäytäntö. Esillä olevista teoista olisi sinänsä saattanut päästä sakoilla. Vankeusrangaistuksen vaatimista ja tuomitsemista ei kuitenkaan voida tässä tapauksessa sulkea pois. Käytännössä vähäisyysperuste koskee yleiseltä luonteeltaan vähäisten rikosten lieviä tekemuotoja. (Näin Tapio Lappi-Seppälä: Rikosten seuraamukset s. 283). Vaikka tekijään kohdistunutta huhua voidaan pitää eräänlaisena provokaationa, joka vähentää tekijän syyllisyyttä ja moitittavuutta, ei syyttämättäjättäminen olisi mielestäni ollut tässä tapauksessa mahdollista vähäisyysperusteella, kun otetaan huomioon aiempänä selostetut tekojen erityispiirteet etenkin tekoja edeltänyt harkinta, asuntoon tunkeutuminen, vahvojen keppien käyttö aseina sekä toisen pahoinpitelyn kohteen avuton tila.

Syyttäjä saa lisäksi oikeudenkäynnistä rikosasioista annetun lain 8 §:n 1 kohdan mukaan jättää syytteen nostamatta kohtuusperusteella, jos yleinen tai yksityinen etu ei muuta vaadi. Edellytyksenä on, että oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Asianosaiset pääsivät esillä olevassa asiassa B:n järjestämässä ja johtamassa tilaisuudessa eräänlaiseen sovintoon. Tällöin asianomistajat totesivat kuitenkin, että jokin seuraamus eli pieni sakko tuli tekijöille langettaa. Tällä sovinnolla ei nähdäkseen ollut ratkaisevaa merkitystä syyttämättäjättämis-

tä harkittaessa. Asiakirjojen mukaan toisen asianomistajan kanssa oli sovittu myös vahingonkorvauksista. Toisella asianomistajalla ei ollut korvausvaatimuksia.

Käsitykseni mukaan asiassa ei olisi ollut riittäviä perusteita syyttämättä jättämiselle. Oikea ratkaisu olisi ollut syytteen nostaminen kahdesta pahoinpitelystä.

Asian "ruotimisesta" poliisiasemalla

A:n mukaan B suuttui niistä kommenteista, joita A oli tekojen tunnusmerkistöä ja itse menettelystä esittänyt, ja ruoti niitä poliisiaseman kahviossa muun henkilökunnan läsnä ollessa. B kertoo selvityksessään, että A oli yrittänyt selvästi vaikuttaa B:n syyttäjänä tekemään ratkaisuun. B oli selvityksensä mukaan "ripittänyt" tästä A:ta.

Kantelun liitteenä olevista sähköpostiviestien kopioista käy ilmi, että A ja B ovat käyneet asian tiimoilta keskenään suhteellisen kiivasta sananvaihtoa. Vaikkakaan B ei ole vahvistanut poliisiaseman kahviossa tapahtunutta asian "ruotimista", pidän ilmeisenä, että asiasta on keskusteltu myös kahviossa. En katso tarpeelliseksi ryhtyä selvittämään keskustelujen sisältöä ja sävyä tarkemmin. Totean kuitenkin, että asiallinen keskustelu tehdyn tai suunnitellun ratkaisun sisällöstä työpaikalla saattaa olla sekä koulutuksellisessa mielessä että ratkaisun tekemisen kannalta hedelmällistä. Toisaalta selkeät erimielisyydet tulkintakysymyksistä ja menettelytavoista saattavat johtaa jopa nälvimiseen ja pahimmillaan virkamieslain vastaiseen käytökseen. Seurauksena on lisäksi usein työilmapiirin tulehtuminen. En epäile, etteikö kumpikin osapuoli olisi asiasta tietoinen.

B ja A ovat korostaneet, että työt ovat tapahtuneen jälkeenkin sujuneet asianmukaisesti. En katso aiheelliseksi käsitellä asiaa tämän enempää.

3.3

Toimenpiteet

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan huomautuksen kihlakunnannimismies B:lle edellä kohdassa 3.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä, kun hän katsoi pahoinpitelyrikokset lieviksi pahoinpitelyiksi ja määräsi ne käsiteltäväksi rangaistusmääräysmenettelyssä. Tässä tarkoituksessa lähetän B:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän jäljennöksen päätöksestä myös valtakunnansyyttäjälle.

Kantelukirjoituksen liitteet palautan A:lle.